

Barbenheimer, Bikini Adaları ve Gerçeklerden Kaçamayan Hayaller - M. Evren Eken

Dünya genelinde artan kaygı, bıkkınlık ve bunalım sinema ve eğlence sektörünü de uzun zamandır etkilerken Nolan'ın "Oppenheimer" filmi ile eşzamanlı olarak vizyona giren Gerwig'in "Barbie"si sektörde büyük bir rahatlamaya sebep oldu. Bugün itibarıyla iki filmin dünya çapındaki gişe getirileri 1.5 milyar doları geçmiş bulunuyor. Soğuk Savaş Amerika'sının iki farklı kutbundaki bu tezat icatları temel alan filmlerden "Oppenheimer" karanlık bir yoketme dünyasına odaklanırken, "Barbie" pespembe ve neşeli bir eğlence dünyasını temel alıyor. Bunlardan ilki silahla savaşları sona erdirmeye çalışanları anlatırken, ikincisi ikna yöntemiyle

yürekleri ve zihinleri aydınlatarak bunu gerçekleştirmeye uğraşanları konu ediyor. “Barbenheimer” da bu eşzamanlı sinematik tezatları irdeleyen internet kullanıcıları arasında dolaşıma giren portmanto bir kavram. Bir önceki yazımda “Oppenheimer” üzerinden savaşları sona erdiremeyen silahlar ve bu sorunlu realist bakış açısının ardındaki temel mentaliteden bahsetmişim. Bu yazıda ise “Barbie” ve “Barbenheimer” tezatı üzerinden realist ve liberal uluslararası ilişkiler dendiğinde sıklıkla göz ardı edilemeyen kültürel ve insani bir arka planı hatırlatmaya çalışacağım. Zira sistem, aslında kültürel bir arka planın inşasıyla meydana gelir. Buna gözümüzü kapatmaksa, Uluslararası İlişkiler’in düzenli olarak anlatıla gelen efsanelerini sorgulamadan ezberlememiz ve uyum sağlamamız anlamına gelir.

Margot Robbie ve Ryan

Gosling’in başrollerini paylaştığı görsel bir şölen olan Barbie filmi ilk düzlemde havai

ve hayali bir oyuncak hikayesinden ibaret. Hatta [Mattel’in CEO’su](#)

[da filmin feminist olduğu iddialarını reddediyor](#). Ancak filmi [bir alt katmanda feminist mesajlara sahip, ataerkilliği eleştiren](#)

[bir eğlence aracı olarak analiz etmek](#) ya da [başka bir katmanda](#)

[aynı filmi kitlese bir hayal dünyası ticaretinin ürün yerleştirmeleriyle dolu sözde](#)

[ilerlemeci, feminist bir “spin”](#)

[hizmeti](#) olarak incelemek de mümkün. Bu bakış açılarından hangisine

sahip olursanız olun Barbenheimer bize atom bombasının ürkütücülüğü ile şirin

şeker bir şekilde idealize edilen güzelliklerle dolu imaj dünyalarını bir arada

düşündürmeye sevk etmek zorunda. Zira kapitalizm, savaş ve eğlence sektörüne ayrı dünyaların

araçları olarak bakmamak, bunların farklı katmanlarda birbirlerini nasıl

beslediklerini görmek gerekiyor. Sözelimi, keyifli tropik tatilleri hatırlatan Barbie’nize

giydirebileceğiniz bikininin ortaya çıkışı buna önemli bir örnek.

Çift parçalı kadın mayoları

1930’lardan beri yavaş yavaş kullanıma girmiş olsa da bikini olarak bilinen

mayonun tarihini 5 Temmuz 1946 olarak sabitlemek mümkün. Fransız tasarımcı

Louis Réard İkinci

Dünya Savaşı'nın ardından kumaş kısıtlamalarının da etkisiyle ürettiği mayolara bikini adını verir. [İsmin ilham kaynağı ise Bikini Atolü ve atom bombasıdır.](#) Pasifik'teki Marshall Adaları'na bağlı 23 mercan adasından meydana gelen Bikini Atolü ise ismini yerel dilde hindistan

cevizi diyarı anlamındaki Pikkini'den alır. Ancak ABD 1

Temmuz 1946-22 Temmuz 1958 tarihleri arasında bu adalarda Operation Crossroads

adıyla bilinen nükleer silah testleri gerçekleştirir. Bu testlerin sonucunda adalar yaşanmaz hale gelse de dünyaya göz dağı vermek isteyen ABD bu tropik cennetlerdeki

patlamalarla Bikini'yi dünyaya lanse eder. Bu testlerin nükleer serpintileri nedeniyle de

adada bugün bile o hindistan cevizlerini yemek hatta su içmek ve yaşamak mümkün

değildir. [Bikini Bottom'da](#)

[yaşayan Sünger Bob'u](#) sevenlerdenseniz, çevresindeki

garipsileşmiş canlıların sebebini şimdi daha iyi anlayabilirsiniz. [Dahası zararsız ve çocuksu bir çizgi filmin geri planında](#)

[yatan kolonyal ve askeri süreçlerin sapkın \(aberrant\) ilhamlarla nasıl normalleştirildiğini de.](#)

Ancak daha grotesk bir örnek isterseniz operasyonun başındaki [Amiral Blandy'nin Kasım](#)

[1946'da atom bombası testlerini Nükleer Mantar pastasıyla](#)

nasil kutladığını gösterebiliriz.

Peki nükleer silahların

askeri ve çevresel etkilerini test edip geliştirmek için yapılan bu deneyler neden New Mexico'daki Trinity sahasında devam etmedi de Bikini Atolü'ne kaydırıldı? Nolan, Oppenheimer filminde Trinity

Sahası'nı boş bir kanvas gibi gösterse de bu durum gerçeği

yansıtmıyor. Böylelikle de seçilen test sahasının etki alanı içerisinde yaşayan [yerli ve hispanik halkın bu testlerden nasıl etkilendiği](#)

[konusu](#)nu düşünsel denkleminiz içerisine almıyoruz bile. Ancak

gerçekte bu alan ve ileride yapılacak olan testlerin etkileri düşünüldüğünde

ABD bu tehdidi kendinden uzak diyarlara kaydırmak için 2. Dünya Savaşı'nda

Japonlardan ele geçirdiği Filipinler ile Hawaii arasında kalan Marshall Adaları'nı [bu testler için daha uygun bir yer olarak seçiyor](#).

Bu sayede de ıskartaya çıkardığı 100'e yakın gemi üzerinde nükleer silahların etkilerini ölçebileceği bir sahil elde etmiş bulunuyor. Ancak işin çok daha vahim bir insani art alanı sözkonusu.

Marshall

[Adaları'nda yaşayan yerli halk da nükleer deneyler için gemiler gibi ıskartaya çıkartılıyor](#). 1946'dan itibaren bölge nükleer bir laboratuvar, insanlarsa deney fareleri olarak görülmeye başlanıyor. [Buna teste katılan ABD askerleri de dahil](#). Aynı yıl

Amerikan halkı için çekilen bir [propaganda filminde](#) ABD'nin bu bölgeyi elindeki müthiş yokedici gücün insanlık için nasıl faydalı bir şeye dönüştürmek için kullanacağı ve ada halkının da buna nasıl razı olduğu gösteriliyor. Böylelikle ABD kamuoyu atom bombasının gücüyle mutlu olurken, razı edilmiş ["vahşi yerliler"](#) için de endişe etmeye gerek duymuyor. Yıllar sonra yapılan röportajlarda ise durumun gerçekliğinden habersiz yerli çocukların ilk patlamanın ardından yağan külleri nasıl kar taneleri ve sabun gibi algılayıp oynadıkları, aradan birkaç gün sonra ise saçlarının dökülmeye başladığı, çoğunda yanık, kaşıntı, kusma ve ishal gibi etkilerin belirlediği gerçeğiyle yüzleşiyoruz.

1954'teki

testlerin ardından Şikago'daki AEC Laboratuvarı'na getirilen yedi erkek denek üzerinde yapılan nükleer radyasyona maruz kalma testleri sırasında çekilen [bir diğer propaganda filmi ise inanılmaz ırkçı ifadelerle dolu](#).

Patlamaya 160 km uzaklıktaki adalardan getirilen bu insanlara kravatlı takımlar giydirildiği görülüyor. Vahşi yerliler olarak tanıtılan deneklerin adada eskiden ilkelce çıplak yaşadıkları, "beyaz adamın" onlara parayı, dini ve ticareti getirdiği anlatılarak bu testlerin faydaları açıklanıyor. [Oysa bu filmlerde gösterilmeyen daha çok şey var](#).

[Raporlarda](#) net bir şekilde okuyacağınız gibi ABD bilim insanları ada halkına radyasyonlu iğneler enjekte edip sıvılar içirerek üzerlerinde bilinçli radyasyon deneyleri yapıyor. Kontamine adalara geri yerleştirilen halksa, insanların radyasyonlu su, gıda ve çevre koşullarından nasıl etkilendiklerini anlamak

için kullanılıyor. Halk üzerinde düzenli radyoaktif ölçümler yapılırken, tıbbi veri setleri ortaya çıkartılıyor. Eğer nükleer serptiden korkuyorsanız ve insanlar üzerindeki etkilerini merak ediyorsanız karşınıza çıkacak saat saat, gün gün

bedeninizdeki etkileri anlatan yazıların temellerinin bu gerçek denekler üzerinde yapılan deneylere dayandığını hatırlamanız gerek. İnsan bedeni üzerindeki bu tahribattan ise burada bahsetmek istemiyorum.

Ancak işin bir de

ekonomik yönü var. Zengin kaynaklara sahip olması beklenen tropik bir bölgedeki bir diğer

ada olan Kwajalein Atolü'ndeki radyasyon seviyeleri nedeniyle orada bugün hala [meyve,](#)

[sebze ve balık tüketilemiyor.](#) Bunun yerine işlenmiş ithal konserveler satın almak zorunda olan halk bağımlı, yoksul ve dünyadaki en yüksek obezite ve diabet seviyelerine sahip insanlar haline geliyor. Burada sisteme zorla dahil edilmiş, pasifçe uyum sağlamak zorunda bırakılmış, eşitsiz ve bütünleşik kalkınmanın en önemli örneklerinden birini görüyoruz. Kısacası

ismini bölgeden alan bikini güzellik ve sağlıklı yaşamın standart temsillerinden biri olarak lanse edilirken, gerçek "Bikini" zehirlenmiş ve çarpıtılmış yaralı güzelliğiyle baş başa bırakılmış durumda. Bizlerse tarihin ilmiklerini çekip kazımadıkça eğlence dünyasına, Oppenheimer'lere ve Barbie'lere hiçbir anlamı olmayan eğlence unsurları olarak bakmaya devam

ediyor, yerinden edilmiş, başkalaşmış anlamların taşlaşmasına kaynak sağlıyor, Barbie filminde Ken'in söylediği gibi sorgulamadan uyum sağlıyoruz.

Uluslararası İlişkiler

yazınında sürekli karşımıza çıkan sisteme pasif olarak adapte olan devletler ile ilgili analizler

vardır. Bu durum sürekli olarak güç üzerinden ifade edilir: Uluslararası sistem anarşiktir ve bu yüzden de güçlü olanın yasaları uygulanır. Eğer diğerleri de sorgulamadan uyum sağlamak istemiyorlarsa onlar da aynı mantıkla hareket edip güçlenip kendileri hegemon olmalıdırlar. Ancak bu açıklama tarzı bizi yalnızca yer kapma mücadelesine yönlendirirken sistemin akıl sağlığını, temel mantık yapısının nasıl inşaa edildiğini anlamak ve sorgulamak için hiçbir faktör sunmaz ve bizler de aynı denklemlerle uğraşıp, sistem mantığına uyum sağları, hiçbir yere varamayız. Bir başka ifadeyle Amerikanize olmuş bir Uluslararası İlişkiler mantığından çıkmamız için disiplini, kültürel ve tarihsel düzlemi üzerinden de anlamamız gerekiyor. Zira devlet-devlet ilişkileri ve dış politika analizine sıkışmış bir Uluslararası İlişkiler bilim değil, bir disiplin pratiğidir. Bu noktada bir Amerikan disiplini olarak hem övülen hem de yerilen Uluslararası İlişkiler'in arka planında birleştirmemiz gereken başka bir aleme bakmak gerekiyor: Amerikanizasyon, özgürlük hissi ve imparatorluk.

[Mel van Elteren](#) Amerikanizasyon'u, dünyadaki değer, inanç, ideal, mal, hizmet ve pratiklerin Amerikan nüfuzu ile ABD stili küreselleşmesi olarak tanımlıyor. Aslında Amerikamorfizm de diyebileceğimiz, Amerikalıların dünyayı kendi özelliklerine indirgeyerek görme ve değiştirme arzusunu Stanley Kubrick'in ünlü filmi "Full Metal Jacket"taki bir sahneyle daha net bir şekilde göstermek mümkün. Vietnam Savaşı sırasında toplu bir mezarın önünde geçen sahnede bir ABD Albayı, sahada röportaj yapan bir askerin göğsündeki "barış" sembolüyle kaskındaki "öldürmek için doğdum" yazısı arasındaki zıtlığı sorgulayarak ona hangi tarafta olduğunu sorar. Bunun ardındansa Albay bu kafası karışık sohbeti "[biz Vietnamlılara yardım etmek için buradayız. Çünkü her budalanın içinde dışarı çıkmaya çalışan bir Amerikalı vardır](#)" diyerek kapatır. Zira savaşın yüzeydeki amacı özgürleştirmedir.

Oysa herkesin

hayallerini gerçekleştirebileceği bir özgürlük ve demokrasi deneyi olarak büyük hayallerle

kurulan [ABD hem kendi hem de dünya kamuoyundan bir imparatorluk olduğunu saklamak için çok çaba harcamıştı](#). Her ne kadar

her iki dünya savaşına da gönülsüzce katılmışsa da özellikle

Pasifik yönündeki genişlemesi ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren hız kazanmış, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından da dünya çapında inanılmaz bir nüfuz elde etmişti. Ancak bu nüfuz öylesi bir Amerikamorfizm mantığı meydana getirmişti ki, her ülkenin nihai yörüngesinin

Amerikalı olmak ve onun nimetlerinden faydalanmak olduğu zannı ortaya çıkmıştı.

Zira "iyi savaş"ı kazanan Amerika, kendini

yalnızca "iyilik" yaptığına inandırmıştı. Tüm

materyal gücün merkezi olmasının yanı sıra insana değer veren, onun potansiyellerini besleyen ve onu koruyan bir hami olarak algılanmak istedi.

Benzer şekilde Kubrick'in sahnesindeki Albay da Vietnamlıların içindeki Amerikalıları ya silah

zoruyla ya da "gönüllü" olarak özgürleştirme çabasıydı. Söz gelimi Hồ Chi Minh taraftarları mermiyle, Ngô Đình Diệm taraftarları ise gönüllü olarak özgürleştirilecek insanlara

örnekti. Joseph Nye'in [Yumuşak](#)

[Güç](#) olarak kavramsallaştırdığı nüfuz aracı da bu ikinci grupta yer alanları hedef alıyordu. Bu belirli bir bakış açısının insanlara verilmesiyle oluşan ve

sert güç araçlarını kullanmaya gerek kalmadan insanların aynı ekseninde düşünmeye

başlamasıyla kurulacak liberal bir Amerikan Barışı'nın temeliydi. Bu mantıkta aynı ekseninde aynı arzularla hareket eden insanlar kazan-kazan ilkesiyle birlikte

üretir, tüketir, kazanır ve savaşmazlardı. [Hatta](#)

[demokratik barış teorisine göre](#)

iki McDonalds'ın bulunduğu halk egemenliklerinin kendi çıkarlarını gözettiği ülkeler de birbiriyle savaşmazlardı. Çünkü

sermaye barışı severdi. Ancak bunun pek de böyle olmadığını yakın zamanda

Ukrayna-Rusya Savaşı üzerinden açık bir şekilde gördük. [Amerika'nınsa iddialarının aksine savaş sevmeyen bir ülke](#)

[olmadığını da hem Soğuk Savaş hem de](#)

[Teröre Karşı Savaş sürecinde daha net bir şekilde farketme olanağı bulduk.](#)

Yine de özellikle Soğuk

Savaş'ın ardından dünyanın böyle bir yer olduğunu düşünmek oldukça keyifli ve umut vericiydi.

Amerikalı olmasak da Küçük Amerika olabilirdik. Oysa Amerika bir zıtlıklar cenneti idi. [Liberal](#)

[bir imparatorluk](#) olarak, sözde barış ve özgürlük için savaşan, [insanların](#)

[en çok silahlanıp en](#)

[fazla hapsedilse de en](#)

[özgür olduğu](#), dünyanın en

renkli ama [en](#)

[ırkçı](#) ve dünyaya en siyah-beyaz olarak bakan ülkelerinden biriydi. Yine

dünyanın en önemli bilimsel

kurumlarının bulunduğu ABD benzer şekilde [temel eğitim](#)

[konusunda bile bir](#)

[zıtlıklar cenneti](#) idi. Sözelimi dünyayı yönetirken dünyayı önemsemeyen

ABD'deki kurumlara gittiğinizde, özellikle sosyal

bilimlerde Avrupalı dergilere ve çalışmalara ne gözle baktıklarını çok açık ve

net ifadelerle umursamadıklarını görürsünüz. Sosyal bilimlere nicel verilere

indirgeyerek anlamaya çalışan [ABD](#)

[çıkışlı Sosyoloji](#) disiplininin Soğuk Savaş dönemi çalışmalarına

baktığınızda da sorunların temellerini sorgulamayan, ancak sistemin sorunlarını

rahatlatmaya çalışan yapısalcı ve davranışçı ekollerle karşılaşabilirsiniz. Bu ekollerin

mantığını

Vietnam'dan Afganistan'a kadar ABD'nin savaştığı cephelerde

gözlemlemek mümkün. Dahası yapıyı ve sistemi odak noktasına koyarak,

kurumsal

aktörleri incelemekle yetinen ana akım Uluslararası İlişkiler Teorileri'nin de

benzer

şekilde yapı ve sistemi inşaa eden kültürel kodların inşaa ve dönüşüm

süreçlerini nasıl irdelemediğinin de altını çizmek gerek.

Ancak sayılara ve

kurumlara indirgenen, istatistiki verilerle oynadıkça kazanmanın yeni yollarını

yıpratma savaşlarında arayan imparatorluğun eğlence dünyası da tıpkı Roma gibi “panem et circenses”i

benimsiyor. Zira ekmek ve eğlenceyle karnı ve zihni dolu tutulan insanlar sorgulamazlar. Bu yüzden sistemin geleceği “Idiocracy” filmi gibi gelişirken, ilerlemeci görüntü içindeki “Barbie” de bize renklerle dolu ancak siyah-beyaz bir anlatı sunuyor. Filmde Barbielerle Kenlerin tezatlarla dolu varlıkları ve egemenlik mücadeleleri anlamlı bir denge arayışına varacakken de (Mattel daha çok para kazanacağını anlayarak “izin” verirken) film yeni-spiritüelliğe uygun olarak duygulara teslim edilen mutlu bir sonla bitiyor. Böylelikle “Barbie” dünyasının aşırı maddeciliğinin sorunları onun zıttı olan aşırı duygusal bir romantizmle çözüme kavuşurken, aslında siyah-beyaz bir seçenek skalası beliriyor. Bu anlamda materyalizmin karşısında diye duygusal ve efsanevi anlatılarla çözüme kavuşturulan entelektüel sorunların nasıl dünya savaşlarına giden kitlesele tutkulara dönüştüğüne örnek olarak Wagner ve Debussy üzerinden Alman ve

Fransız milliyetçiliklerini incelediğimiz yazımıza [Uluslararası İlişkileri Dinlemek kitabından ulaşabilirsiniz](#). Keza bugün biz de benzer bir yerdeyiz. Kapitalizm, Amerikamorfizm ya da aşırı maddeciliğın sorunlarını tek başına yerelcilik, duygusallık ya da diğere tezatlarla değil, ancak tüm doğal yaşamı merkeze alarak sorgulayan ve birbirimizi besleyen bir entellektüellelikle çözebiliriz. Bunun için de Uluslararası İlişkiler’i disipline edilmiş pratikleriyle değil, bir bilim olarak kendi kavramlarının arka planındaki sosyo-kültürel yapılanmaları araştırarak yeniden üretmeliyiz.

Mehmet Evren Eken, Süleyman Demirel Üniversitesi

Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisâdî ve İdarî Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Temel ilgi alanları arasında Savaş Çalışmaları, Toplumsal Teori, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Eleştirel Jeopolitik ve Görsel Kültür bulunmaktadır.

Bu Yazıya Atıf İçin: Mehmet Evren Eken, "Barbenheimer, Bikini Adaları ve Gerçeklerden Kaçamayan Hayaller", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın , 22 Ağustos 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/08/22/mek-2/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UIK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.